

DOI: 10.38146/BSZ.2017.3.3

UJHÁZI LÓRÁND – SZABÓ CSABA

A rendőrök lelkipásztori ellátásának kánonjogi lehetőségei

A II. vatikáni zsinat éveiben a katonai vikáriátusokat vezető lelkipásztorok felvetették, hogy a katonák lelkipásztori ellátására olyan új keretet alakítsanak ki, amely jobban megfelel a huszadik század kihívásainak. A zsinat után az egyetemes egyház¹ és a részegyház² szintjén megalkották az új kánonjogi formációt. A jogalkotói szándék a *Spirituali Militum Curae* (a továbbiakban: SMC) kezdetű apostoli konstitúcióban öltött testet. A keretdokumentum megreformálta a katonák lelkipásztori ellátásáért felelős intézményt, és a modern hadsereg, illetve a nemzetközi szervezetek szükségleteihez közelítette. A katonai lelkipásztorkodás keretét biztosító intézménnyel számos publikáció és jogértelmezés foglalkozik. Ebben a tanulmányban ezért a katonai ordinariátust mint kánonjogi alakzatot csak annyiban érintjük, amennyiben az a rendőrök lelkipásztori ellátása szempontjából jelentős. Ugyanakkor a katonai lelkipásztorkodás jogi szabályozása és a működési keret kiépítése fontos kiindulópont, hiszen jelzi, hogy a katolikus egyház az úgynevezett rétegpasztoráció érdekében komoly lépéseket is tehet. A tanulmány elsődleges célja azonban a rendőrök között végzett lelkipásztori munka már létező kánonjogi és civiljogi formációinak elemzése, és az újabb lehetőségek felvetése.

A rendőrök lelkipásztori ellátására létrehozandó kánonjogi struktúra a katonai lelkipásztorkodás fényében

Az egyházi törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici; CIC*) csak egyszer említi a katonai lelkészeket, amikor tisztázza, hogy rájuk különleges jogszabályok vonatkoznak (569. kánon; a továbbiakban: k.). A kánon azt sugallja, hogy a katonai lelkészek élete és tevékenységi közege teszi indokolttá a sajátos, törvénykönyvön kívüli jogi szabályozást. Az 569. kánon megfogalmazása érthető, hiszen a kánon a lelkészekre vonatkozó joganyag között szerepel (564–572. k.). Az SMC megjelenése után azonban mind a jogalkotó, mind a szerzők a katonák és nem a lelkészek sajátos helyzetével magyarázták, hogy a katonai lelkipásztorkodásért felelős intézményt a törvénykönyvön kívül

kell szabályozni. A katonák akkoriban és ez különösen igaz volt a sorkatonákra, valóban zárt közegben, a laktanyákban éltek, és ténylegesen különleges lelkipásztori ellátást igényeltek. A jogalkotó ezt figyelembe vette a jogi szabályozás kialakításánál, mind az első egyetemes törvény, a *Sollemne Semper* kezdetű utasítás, mind a már említett SMC kiadásánál.

Az említett dokumentumok kiadásakor azonban a katonák különleges körülményei a hadsereg mobilitásából és a sorkatonai szolgálatból származtak.³ A II. vatikáni zsinat után hangsúlyos alapelvvé vált, hogy az egyháznak kivétel nélkül mindenki számára, a különleges körülmények között élők lelkipásztori ellátásáról is gondoskodnia kell, és ehhez meg kell teremteni a jogi, majd az intézményes keretet.⁴ Ennek nyomán született meg a katonai ordinariátus mint a katonák ellátásáért felelős lelkipásztori keretintézmény. Tény azonban, hogy a konstitúció kiadása óta a nyugati típusú haderő viszonyai jelentősen megváltoztak.⁵ A hivatásos és a szerződéses, vagy akár a tartalékos katonák⁶ körülményei a közalkalmazottak munkavégzésének kereteihez hasonlíthatnak.⁷ A katonák, ha akarnak, a katolikus egyház helyi lelkipásztori intézményein keresztül is részesülhetnek lelkipásztori ellátásban. Csakhogy a jogalkotó éppen az úgynevezett különleges életkörülményekből vezette le, hogy a katonák számára sajátos lelkipásztori szolgálatot kell kiépíteni, ezek azonban, úgy tűnik, ma már csak a NATO és az EU vagy más nemzetközi szervezetek úgynevezett katonai misszióinak körülményei között állnak fenn. Itt a katonák valóban az otthonuktól és az egyház más lelkipásztori intézményeitől elszakítva élnek.⁸

A jogalkotási folyamat azonban jelzi, hogy az egyház figyelembe tudja venni a katolikus hívek különleges életkörülményeit, és ha a pasztorális szempont indokolja, más társadalmi csoportok számára is kezdeményezheti hasonló intézmények kiépítését.⁹ A rendőrség mint fegyveres testület esetében a katonai ordinariátus akár modellként is szolgálhat.¹⁰ A rendőrökre még inkább elmondható, hogy különleges életkörülmények között élnek, rendkívüli pszichikai és új típusú rendészeti próbatételeknek kell megfelelniük. Mindez indokoltá teheti, hogy az egyházi jogalkotó kánonjogi intézményt alakítson ki, amely az egyes országokban megfelelő rugalmassággal alkalmazható az egyetemes egyházjog és a konkordatális jog területén a rendőrök lelkipásztori ellátásának megszervezésére.

A rendőrök lelkipásztori ellátásának különböző kánonjogi lehetőségei

Az egyházi jogalkotó vagy az állam és az egyház helyi szinten már figyelembe vette az említett szempontokat, és keresték a megfelelő lelkipásztori ellátás lehetőségeit. A rendőrök esetében – ellentétben a katonák lelkipásztori ellátásával – nem létezik többé-kevésbé egységes kánonjogi struktúra, hanem eltérő helyi megoldások vannak.

Lelkipásztori ellátás a katonai ordinariátuson keresztül

Ahol van a rendőrök számára központi lelkipásztori ellátás, az sok esetben a katonai ordinariátuson keresztül történik. Az SMC bevezetője és a konstitúció első paragrafusa a katonai ordinariátus tevékenységi körét a katonák lelkipásztori ellátásában jelöli meg. Igaz ugyan, hogy a rendőrség is fegyveres szerv, de nem katonaság. Amennyiben az SMC-t szorosan értelmezzük, a rendőrök lelkipásztori ellátása a katonai ordinariátuson keresztül rendkívüli feladatnak minősül.¹¹ Lelkipásztori ellátásuk nem a katonai ordinariátus természetéből és nem a jogalkotó eredeti szándékából ered. A Vatikánnal kötött jó néhány nemzetközi megállapodás azonban a katonai ordinariátus joghatóságát kiterjeszti a rendőrségre is. A joghatósági kiterjesztés nélkül a katonai ordinariátus nem felel a többi fegyveres testületért.¹²

Az ötvenes években, a dél-amerikai országokban tendencia volt, hogy a katonai vikáriátusok joghatóságát a hadseregen kívül más fegyveres testületekre is kiterjesszék. 1957-ben Argentínában a katonák számára létrehozott lelkipásztori intézmény a többi fegyveres testület felett is – beleértve a carabinieri is – joghatóságot kapott.¹³ Ez a kiterjesztő joghatóság mindmáig megmaradt.¹⁴ Hasonló joghatósága van a bolíviai katonai ordinariátusnak, amely a védelmi szektorban dolgozó összes alkalmazott felett kompetenciával bír. Az 1986-ban kötött kétoldalú, nemzetközi megállapodás 20. cikkelye szerint a védelmi minisztérium és a nemzeti rendőreg, illetve a rendőrök családtagjai szintén a katonai ordinariátus alá tartoznak.¹⁵ A chilei katonai ordinariátus szabályzata szerint az ordinariátus lelkipásztori tevékenysége kiterjed a carabinieriire és a védelmi minisztérium alkalmazottaira.¹⁶

A brazil katonai ordinariátus szabályzatának 17. cikkelye értelmében az ordinariátus joghatósága más fegyveres testületekre¹⁷, a katonai rendészetre

és a tűzoltóságra is kiterjed. Bár a katonai rendészet a hadsereg része, a szerződő felek mégis fontosnak tartották megemlíteni. A szabályzat külön említi az ezekben a szervezetekben dolgozó személyek munkatársait is. Az 1990-ben kötött kétoldalú megállapodás azonban nem tesz említést sem a katonai rendőrségről, sem a tűzoltóságról. A katonai rendészet esetében, ha az valóban a hadsereg része, a katonai ordinárius joghatósága vitán felül áll, ellenében a tűzoltósággal, amely a belügyminisztérium alá tartozó rendvédelmi szerv.¹⁸

Az Apostoli Szentszék és Ecuador 1983-ban tisztázta a fegyveres testületek lelképásztori ellátását. A katonai ordinariátus az ecuadori fegyveres testületek (beleértve a rendőrséget is) lelképásztori ellátásáról gondoskodik.¹⁹ A katonai ordinariátus csak az aktív szolgálatot teljesítő rendőrök lelképásztori ellátásáért felel.²⁰

Az El Salvador-i katonai ordinariátus szabályzata hasonló sémát követ. A megállapodás a „biztonsági erők”²¹, illetve a harmadik cikkelyben kifejezetten a rendőrök lelképásztori ellátásáról beszél²², akiknek a lelképásztori ellátásáért külön általános helynök felelős. El Salvador és az Apostoli Szentszék 1989-ben megújította a kétoldalú megállapodást, de ebben a dokumentumban a rendőrök lelképásztori ellátása nem szerepel.²³

Az 1962-ben alapított, majd 1986-ban megreformált paraguayi katonai vikáriátusnak joghatósága van a rendőrség hivatásos és civil munkatársai felett. A lelkészek a hadsereg és a rendőrség személyi állományához tartoznak, katonai és rendőri rendfokozatuk van, és viselik az adott szervezeti egység állományjelzőit.²⁴ A szabályzat ismeri a kiegészítő lelkészek fogalmát, akik az egyházmegye alá tartoznak, és időnként az ordinariátus felkérésére saját ordináriusuk (megyés püspök) beleegyezésével a rendőrségnél vagy a hadseregnél lelképásztori szolgálatot végeznek. Ők sem katonai, sem rendőri rendfokozatot nem viselnek (22. cikk). E miatt a kiterjesztett joghatóság miatt a jogalkotó nemcsak a védelmi minisztériumot, hanem a belügyi tálcát is az ordinariátus tárgyalópartnerének tekinti (23. cikk). Ezért nemzetbiztonsági okokból a hadsereg számára kinevezett lelkészek esetén a védelmi minisztérium, a rendőrök számára kinevezendő lelkészek ügyében a belügyi tálcát emelhet kifogást.²⁵

A Fülöp-szigeteki katonai ordinariátus joganyagának magyarázata ellentmondásos. Az ordinariátus internetes oldala szerint a katonai ordinariátus jogköre kiterjed a rendőrségre is.²⁶ A katonai ordinariátust szabályzó dokumentumok semmit nem szólnak a katonai ordinariátus ilyen irányú joghatóságáról.²⁷

Voltak ugyan törvénymódosítások, de ezek nemzetbiztonsági és finanszírozási kérdéseket érintették, a katonai ordinariátus jogi kompetenciáját nem.

Az amerikai katonai ordinariátusnak a Nemzeti Gárda állandó alkalmazottai és azok felett van joghatósága, akik időszakos szolgálatot látnak el.²⁸ Jóllehet, a Nemzeti Gárda rendészeti feladatokat lát el, az amerikai jogalkotás azonban független fegyveres szervezetnek tekinti, amely a védelmi szektor része. Az Egyesült Államokban a katonai ordinariátusnak nincs joghatósága a rendőrség felett. A szervezet nem is lenne alkalmas arra, hogy egy akkora országban ezt a feladatkört lefedje. Az amerikai katolikus egyház az ilyen jellegű tevékenységet a helyi egyház intézményein keresztül végzi.²⁹

Esetenként az európai katonai ordinariátusoknak is lehet joghatóságuk a rendőrség munkatársai között végzendő lelkipásztori tevékenységre. A spanyol katonai ordinariátus az úgynevezett *Guardia Civil* lelkipásztori ellátásáért felel. Strukturális szempontból a szervezet a belügyminisztérium része, de helyi szinten a polgármesterek van felügyeleti jogköre. Belgiumban hasonló a helyzet, mert az ordinariátus jogi kompetenciája kiterjed a belga csendőrségre is.³⁰

A kelet-európai régióban, az újabban alapított katonai ordinariátusok közül némelyik szintén kapott lehetőséget, hogy lelkipásztori tevékenységet végezzen a rendőrök között. Az Apostoli Szentsek és a Horvát Köztársaság között 1996-ban kötött megállapodás³¹ ötödik paragrafusá megerősíti az ordinariátus jogi kompetenciáját a rendőrök, családtagjaik és azok fölött, akik velük egy háztartásban élnek, illetve a rendőrségi oktatási intézmények hallgatói vonatkozásában. A rendőrséghez kinevezett lelkészek rendőri rendfokozatot viselnek. A jogalkotó figyelembe vette, hogy Horvátországban a katonai ordinariátus létrehozása előtt is létezett többé-kevésbé szervezett lelkipásztori ellátás a rendőrök között. Ezt a horvát püspökök helyi szinten koordinálták. 1991. október 7-én, a függetlenségi háború kezdetén a horvát püspöki konferencia úgy döntött, hogy segédpüspököt bíz meg, hogy kialakítsa a lelkipásztori ellátás keretét a katonák és a rendőrök között. 1991 és 1995 között több mint százhatvan katolikus pap vett részt a rendőrök lelkipásztori ellátásában.³²

A szlovák katonai ordinariátus is megkapta a joghatóságot, hogy a rendőrségnél, a vasútrendőrségnél, illetve a büntetés-végrehajtási intézményeknél lelkipásztori tevékenységet végezzen. A katonai ordinariátus 2000-ben történt alapításánál figyelembe vették, hogy a szlovák katolikus egyház meglehetősen nagy társadalmi tekintéllyel bír.³³ Az ordinariátusban külön általános helynök felel a rendőrség és más hasonló szervezetek között végzendő lelkipásztori tevékenység összehangolásáért. Az ordinariátus a rendőrök családtagjait és a velük egy háztartásban élő személyek, illetve a fegyveres testüle-

tek oktatási intézményeinek lelkipásztori ellátását is megszervezi.³⁴ Az anyagi forrásokat a Szlovák Köztársaság állja.³⁵

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék 1994-ben kötött kétoldalú megállapodást a katonák lelkipásztori ellátására vonatkozóan. A Szentszék ennek megfelelően felállította a katonai ordinariátust alapvetően a Magyar Honvédség lelkipásztori ellátására. Azonban a kétoldalú megállapodás alapján a katonai ordinariátus joghatósága akkor még kiterjedt a BM Határőrség állományára is. A kétoldalú megállapodás egész szerkezetén végighúzódik a két fegyveres testület jogi háttéréből, feladatrendszeréből és irányításából adódó kettősség. A kétoldalú megállapodás számtalanszor említi a Belügyminisztériumot mint a katonai ordinariátus együttműködő partnerét. A határőrség rendőrség szervezetébe történt 2008-as integrálása után többen felvetették, hogy a katonai ordinariátus joghatósága az új rendészeti struktúrában valamilyen formában megmarad-e, hiszen a határőrségről szóló törvény alapján a határőrség alapvetően rendészeti tevékenységet látott el.³⁶

Egyes magyarázók a kétoldalú megállapodás olyan kiterjesztő értelmezését vették alapul, amely szerint a határőrség rendőrségbe történő integrációjával a katonai ordinariátus a rendőrök lelkipásztori ellátására is joghatóságot kapott. Más értelmezés szerint – és ez a megközelítés közelebb áll a reális jogértelmezéshez –, mivel a határőrség jogutód nélkül szűnt meg, a rendőrség fölött a katonai ordinariátus semmilyen joghatóságot nem szerzett. A gyakorlat is ezt támasztja alá, hiszen néhány protokolláris eseményt leszámítva a katonai ordinariátus nincs jelen a rendőrség szervezeti kultúrájában és rendszerében. Nem alaptalan kérdésfeltevés azonban a nemzetközi példákból kiindulva, hogy ha a magyar katonai ordinariátusnak egyszer megfelelő személyi állománya lesz, akkor a rendőrök lelkipásztori ellátását is megoldják. Ez azonban csak a kétoldalú nemzetközi megállapodás módosításával lehetséges, amelyhez mindkét szerződő fél (magyar állam, Apostoli Szentszék) hozzájárulása szükséges.³⁷

A rendőrök lelkipásztori ellátására létrehozott kánonjogi intézmények

A legtöbb esetben a katonai ordinariátusok jogköre nem terjed ki a rendőrök lelkipásztori ellátására.

Érdekes európai példa a hagyományosan katolikus Olaszország rendészeti szerveinek lelkipásztori ellátása. Az olasz katonai ordinariátusnak a védel-

mi minisztérium alá tartozó carabinieri fölött igen, amíg az állami rendőrség felett nincs joghatósága. Érdekes, hogy a pénzügyőrség lelkipásztori ellátásáról a katonai ordinariátus gondoskodik, pedig az a gazdasági minisztérium alá tartozó rendészeti szerv.

Az állami rendőrség vonatkozásában létezik néhány lelkipásztori kezdeményezés, amelyet gyakorlati szempontból az olasz állam már az olasz egyház létrejötte után engedélyezett az olasz katolikus egyház számára.

A második világháború után az olasz alkotmány értelmében nemcsak törvényes, hanem hasznos is, ha a katolikus egyház a fegyveres testületeken belül lelkipásztori ellátást nyújt (8., 19., 20. cikk). A törvényhozó a lelkészek jogállását néhány későbbi jogszabályban tovább pontosította³⁸.

Az olasz állami rendőrség reformja³⁹ és a konkordátum felülvizsgálata után⁴⁰ megmaradt a háború utáni koncepció, és kiemelték a katolikus egyház jelentőségét a rendőrség szervezetein belül. Az állami és az egyházi fél pontosította a rendőrök lelkipásztori ellátásával megbízott lelkészek és intézmények jog- és feladatkörét. Az olasz belügyminisztérium és az olasz püspöki konferencia pedig kétoldalú megállapodást kötött.

Mivel a kilencvenes évek elején felvetődött, hogy a rendőrök lelkipásztori ellátását szervezett keretek között oldják meg⁴¹, a püspöki konferencia és a belügyminisztérium 1991-ben megállapodást kötött a rendőrök szervezett lelkipásztori ellátásának megszervezésére. 1999-ben megújították és aktualizálták a megállapodást.⁴² A katolikus egyház a püspöki konferencia irányítása alatt álló önálló szervezet keretei között végzi a lelkipásztori ellátást. Lelkészeket bocsát a rendőrségi intézmények és rendészeti oktatási intézmények rendelkezésére. A szervezet munkáját a püspöki konferencia által kinevezett vezető lelkész irányítja (3.1 cikkely). A lelkészeket a központi szervezet nevezi ki, de a belügyminisztériumnak megerősítési jogköre van. A helyi lelkipásztorok sokszor kinevezett lelkészként kapcsolódnak be a szervezet munkájába (566. kánon). Csak azok a lelkészek tölthetik be ezt a beosztást, akik egyrészt olasz állampolgárok, másrészt jog- és cselekvőképességgel bírnak. Ez a fajta megkötés egyes katonai ordinariátusokban sem ismeretlen.⁴³ A lelkész nem lehet harmincévesnél fiatalabb és hatvanévesnél idősebb.

Minden év szeptember 31-ig az egyházi hatóság elküldi a jelöltek nevét az illetékes világi hatóságokhoz és az érintett rendőri intézmények vezetőihez. Ha a világi hatóság nem talál semmilyen kivetnivalót, akkor a jelöltek listáját október 31-ig tovább kell küldenie a belügyminisztériumba.⁴⁴

Az intézmény az olasz püspöki konferencia lelkipásztori tervével összhangban 2011 és 2013 közötti időszakra tervet dolgozott ki a rendőrök lelki-

pásztori ellátására.⁴⁵ 2007-ben a rendőrségi lelkipásztorok számára jelentetett meg kézikönyvet: az első rész alapelveket tartalmaz, a második a lehetséges kezdeményezéseket veszi számba. Megerősíti, hogy nemcsak a rendőrök, hanem a rendőrök családtagjai is különleges körülmények között élnek, ezért számukra is gondoskodni kell a lelkipásztori ellátásról. A dokumentum fontosnak tartja, hogy a lelkészek a hivatalokban és a szervezeti egységeknél, az oktatási intézményekben és a rendőrségi szállásokon is jelen legyenek. A jogalkotó úgy véli, hogy a rendőrségi lelkipásztorok nemcsak az egyházi, hanem az etikai, lelkiismereti és emberi jogi kérdések helyesebb megértésében is segítik a rendőröket.

A lelkipásztori intézmény évente összejöveteleket szervez, ahol kiértékelik az eredményeket, és számba veszik az újabb próbatételeket. Ezeken az összejöveteleken az intézmény joghatósági kiterjesztésének kérdésköre is felvetődik, például a tűzoltóság vonatkozásában.⁴⁶

A rendőrök lelkipásztori ellátása lelkész kinevezésén keresztül

A rendőrök lelkipásztori ellátása a legtöbb esetben a legegyszerűbb módon, lelkész kinevezésén keresztül történik. A lelkész általános kánonjogi karakterét az egyházi törvénykönyv pontosan meghatározza (564–572. k.). A lelkész tevékenységi köre széles határok között mozoghat. Ez felismerhető azokból az esetekből, amikor a rendőrök lelkipásztori ellátása lelkész kinevezésén keresztül történik.

Mint minden államban, a Vatikánban is vannak rendészeti és biztonsági szervezetek. Az alkalmazottaknak lelkipásztori ellátást nyújtanak. A szentszéki dokumentumok nem minden vatikáni és rendészeti szervezetet mutatnak be pontosan. Például az *Annuario Pontificio* a jól ismert Svájci Gárdán kívül csak röviden említi a *Corpo della Gendarmeriát* (csendőrség)⁴⁷, és a *Comitato per la sicurezzát* (biztonsági szolgálat).⁴⁸ Lelkipásztori ellátásáról a Szentszék lelkész kinevezésén keresztül gondoskodik.⁴⁹

Emellett különböző lelki programok állnak a szervezet tagjai rendelkezésére: vasárnapi szentmise, havonta egyszer találkozás a lelkésszel, hitoktatás, aktuális kérdések, és a pápai dokumentumok magyarázata.⁵⁰ A franciául beszélők a San Lorenzo karitászközpont programjában vesznek részt, az olasz anyanyelvűek a plébániákon és a Szentszék központi hivatalai által szervezett segélyezési programokban segítenek. Mások a *Comunione e Liberazione*

karitatív programjaiba kapcsolódnak be, vagy a ferenceseknél szolgálnak. A Szentszék figyelmet fordít a liturgikus helyek fenntartására, és a védőszentek kultikus tiszteletére. A Szent Márton- és a Szent Sebestyén-templom a gárda tagjainak liturgikus központja.⁵¹ Szent Mihály arkangyal a csendőrség, Szent Borbála pedig a tűzoltók védőszentje, ikonjuk az említett két szervezet kapcsolatában található.⁵²

A vatikáni csendőrség és tűzoltóság tagjainak lelkipásztori ellátásáról ugyanaz a lelkész gondoskodik. Jelen van a szervezetben, segít a lelki problémák kezelésében. Minden reggel van a tűzoltóknak és a rendőröknek celebrált szentmise.⁵³ Bibliamagyarázatokat és prédikációkat tartanak, valamint megteremtik a lelki beszélgetés és a gyónás lehetőségét.⁵⁴ A csendőrség, a rendőrség és a tűzoltóság hagyományaihoz kapcsolódó ünnepeket külön is megülik.

Németországban a megyés püspökökön keresztül gondoskodnak a rendőrök lelkipásztori ellátásáról az egyházmegyéjükben. Megközelítőleg százszázötven munkatárs vesz részt a szövetségi rendőrség lelkipásztori ellátásában.⁵⁵ Továbbá külön segédpüspök felel annak a központnak az irányításáért, amely a püspöki konferencia megbízásából az állami rendőrség számára lelkipásztori szolgálatot nyújt. A szervezetnek van tudományos és teológiai programja: feladata, hogy kidolgozza az etikai és a teológiai kérdéseket, amelyek a rendőrök mindennapi életét érintik (például jog és tekintély, halálhír közlésének módja, erőszak és jogszerűség stb.).

Az Egyesült Államokban különböző lelkipásztori megoldással találkozunk. A helyi megyés püspökök sokszor a saját jogkörükben járnak el, és a területükön található rendőrségi intézmények lelkipásztori ellátására lelkészeket neveznek ki.⁵⁶ A kezdeményezés a legtöbb esetben egy város vagy néhány település területére korlátozódik.⁵⁷ Shreveport városában például kinevezett lelkészek segítenek a rendőrök és családtagjaik lelkipásztori ellátásában, amelybe gyakran a helyi plébánosok is bekapcsolódnak. Elsősorban azokra összpontosítanak, akik válságban vannak, vagy napi nehézségekkel küszködnek. Kánonjogilag nem egyszerű beazonosítani a papok feladat- és jogkörét. Az általános kánonjogi elv alapján ugyanis a plébánosok a plébániájuk saját pásztorai (515. k. 1. §). Joguk és kötelességük minden katolikus hívőre figyelni a plébánia területén. Saját területükön semmiféle külön egyházi felhatalmazásra nincs szükségük ahhoz, hogy a rendőrök számára lelkipásztori segítséget nyújtsanak. Megtörténhet ugyan, hogy az ordinárius a lelkipásztori ellátás egy kézbe kerülése érdekében külön lelkészt nevez ki, de ez nem csökkenti, és nem is szünteti meg a helyi plébános egyházi jogkö-

rét. Emellett van néhány más jellegű nyitott kérdés is az amerikai modellel kapcsolatban: miért kell a katolikus papoknak közterületi szolgálatot ellátniuk a rendőrökkel? Az intézmény vezetőinek a bevallása szerint ez azért történik, hogy javítsák a polgárok és a rendőrök közötti kommunikációt.⁵⁸ Ez a gyakorlat azonban nehezen egyeztethető össze a II. vatikáni zsinat és a hatályos egyházi rendelkezések által bemutatott papi eszménnyel.

A minnetonkai rendőrségen zajló lelkipásztori ellátás is hasonlóképpen érdekes. A rendszer alapvetően az önkéntességen alapul. A vallási közösségek szolgálattevőket neveznek ki, akik rendészeti képzést kapnak. Ezt a pasztorális irányt is jellemzi néhány preferencia: segítségnyújtás baleset esetén, halálesetknél, öngyilkosságoknál. Elsődlegesen a rendőröknek és a tűzoltóknak, valamint a mentőknek és azok családtagjainak nyújtanak lelkipásztori ellátást.⁵⁹

Chicagóban is létezik a rendőröknek kialakított lelkipásztori szolgálat, amelyet 1980-ban alapítottak. Elméletileg a tizenháromezres állomány és négyezres nyugállományú tag és azok családtagjainak az ellátásáért felelnek. A szervezet kompetenciáját és működési keretét külön szabályzatban pontosítják, de ennek kevés kánonjogi relevanciája van. Van egy katolikus pap, aki mint igazgató áll a lelkészek élén. Azonban egy állandó diakónust leszámítva, a többi „pásztor” nem a katolikus egyházhoz, hanem más vallási közösséghez tartozik. Sem az említett személyek közötti kánonjogi kapcsolat, sem az említett intézmény kánoni jogállása nem teljesen világos. Az intézmény internetes ismertetésében említik a chicagói egyházmegye összekötőjét, de nem teljesen világos, hogy ez pontosan mit takar. A szervezet lelkipásztori céljai: a betegek, különösen a haldoklók látogatása, a találkozás a családokkal és az öregekkel, valamint lelki beszélgetések szervezése. Ezen kívül liturgikus eseményeket szerveznek, vasárnapi szertartást, temetést stb. A stresszhelyzetek, a házassági krízisek, a válás, a családtagok elvesztésének feldolgozására külön programokat dolgoznak ki. Néhány lelkésznek pszichológiai képzettsége is van, amelyet az FBI-akadémián sajátítottak el. Itt sem teljesen világos, hogy a lelkészeknek miért kell részt venniük közterületi szolgálaton. Az internetes oldal ezt azzal magyarázza, hogy ezzel erősödik a lelkészek és a rendőrök közötti kapcsolat, de teológiai és kánonjogi szempontból a katolikus lelkipásztorok ilyen irányú tevékenysége nehezen egyeztethető össze a klerikusi élettel.⁶⁰

A szülői érsekség 2000-ben a rendőrök lelkipásztori ellátására külön intézményt hozott létre. Csak a vezető, egy egyházmegyes pap főállású, a többiek pedig önkéntes alapon segítenek.⁶¹ Így a negyven pap is alapvetően más

beosztású, és csak részben foglalkozik a rendőrök lelkipásztori szolgálatával. A legtöbben plébánosok, és kísérik azokon a területeken, ahol a plébániájuk található. Szentmisét mutatnak be a kápolnában, vagy az imaszobában, amelyek a rendőrségi épületekben találhatóak. Továbbá a különböző krízishelyzetekre összpontosítanak, például a fiatal rendőrök beilleszkedésére, az öngyilkosság és az agresszív viselkedés megelőzésére. Megközelítőleg harminc hitoktató vesz részt a szervezet munkájában. Többségük mögött két-éves képzés áll. 2006-ban az a döntés született, hogy minden rendőrségi intézményben legyen lelkipásztor, vagy lelkipásztori kísérik. Hivatalosan hetente negyven perc áll a rendőrök rendelkezésére, amelyet lelki programokra fordíthatnak. Szintén 2006-ban a szöuli egyházmegye úgy határozott, hogy külön püspöki helynököt neveznek ki, hogy a rendőrségi intézményekben összehangolja a lelkipásztori munkát.⁶²

A kiragadott nemzetközi példák azt mutatják, hogy a rendőrök lelkipásztori ellátása nagyon eltérő keretek között történik. Magyarországon az intézményes keret kiépítésére még nem történt kísérlet. Azonban a 7/2012. (IV. 21.) ORFK utasítás II. részének 1/b. pontja kimondja, hogy – más felekezetek mellett – a katolikus egyház a lelki gondozást és a szabad vallásgyakorlás lehetőségét önkéntes alapon nyújtja (szolgálati időn kívül, a szolgálati feladatok teljesítését követően) a rendőrség személyi állománya számára. Az utasítás értelmében a katolikus egyház vállalja, hogy a kapcsolattartás érdekében országos képviselőt, országos kapcsolattartót, és területi szintű kapcsolattartót jelöl ki. Továbbá a megállapodás tartalmazza, hogy minden év április 15-ig a katolikus egyház beszámol az egyházak, felekezetek képviselői által végzett látogatásokról és az együttműködés hatékonyságáról, a gyakorlati nehézségekről, problémákról, a megoldására tett javaslatokról. Egyházmegyei szinten azonban már a megállapodás előtt is találunk példát arra, hogy a helyi rendőrkapitányság együttműködési megállapodást írt alá az egyházmegyével.

Lehetőség a rendőrök lelkipásztori ellátására az egyetemes egyház szintjén

A rendőrök lelkipásztori ellátása eltérő keretek között történik, nincs egységes jogi és kánonjogi gyakorlat. Mégis hasznos lenne, ha legalább a keretét kialakítanák annak a kánonjogi szervezetnek, amely megfelelő rugalmasságú lenne, és alkalmazható a különböző országok rendőreinek a lelkipásztori ellátására.

Nem egyszerű az előzetes hatástanulmányokat elkészíteni, hiszen az előkészítés az egyetemes egyház szintjén történik, de a helyi körülmények jelentősen eltérnek. Ebben a rendőrök lelkipásztori ellátásáért felelős katonai ordináriusok is segítséget nyújthatnak. Az egyes helyi politikai erők és a püspöki konferenciák püspökeinek a véleménye jelentős eltérést mutathat, és az állammal való együttműködés lehetőségei is egészen mások lehetnek. A kialakítandó rendszer így hasonló lenne az egyes haderőknél már évtizedek óta létező katonai lelkipásztorkodáshoz. Ezekben az országokban az állam vállalja az intézmény fenntartásából és a személyi állomány tisztas díjazásából eredő anyagi terheket. Ez nem áll szemben az állam semlegességével. Az intézménytámogatás a vallásszabadság és a vallás szabad gyakorlásának az elvéhez kapcsolódik, hiszen azoknak a lelkipásztori ellátását segíti, akik valamilyen külső körülmény miatt nem részesülhetnek az egyház rendes lelkipásztori gondoskodásában.⁶³

Nem a katonai ordináriátust szabályozó joganyag az egyetlen egyetemes egyházi törvény, amely meghatározott csoport lelkipásztori ellátását tárgyalja. *XVI. Benedek az Anglicanorum coetibus* kezdetű apostoli konstitúcióval 2009-ben az anglikán felekezetekből a katolikus egyházba áttért híveknek külön lelkipásztori szervezetet hozott létre.⁶⁴ A Hittani Kongregáció pedig utasításon keresztül pontosította az új kánonjogi intézmény működési keretét. *William Levada*, a Hittani Kongregáció prefektusa az új kánonjogi intézmény természetét a katonai ordináriátusok jogintézményéhez hasonlította. Ezeket az intézményeket ugyanis szükség esetén és a püspöki konferenciával való konzultáció után hozzák létre.⁶⁵

Az új dokumentum azt bizonyítja, hogy az egyházi jogalkotó, ha akarja, napjainkban is figyelembe veheti a különböző társadalmi rétegek sajátos lelkipásztori szükségleteit, és számukra jogi intézményeket állíthat fel. Mindezt a rendőrök esetében is meg lehet tenni. A volt anglikánok számára létrehozott lelkipásztori intézmény kapcsán tény, hogy a rendőrök számára felállítandó lelkipásztori intézmény nemcsak egyházi kérdés, hanem érinti az állami struktúrát is. Ezért már a kerettörvény kialakításánál figyelembe kell venni néhány alapvető kérdést: alárendeltek köre, a szervezet jogai és kötelezettségei, a klerikusok esetleges inkardinációja, és a felettes egyházi szervekhez hasonlóan az általában illetékes szervezeti egységek kialakítása. Figyelembe kell venni, hogy különböző országokban különböző igények léphetnek fel. Már a kerettörvényben pontosítani kell az egyházi felügyeleti szerveket és a nemzetbiztonsági szempontokat. A finanszírozási kérdéseket, a kinevezés körülményeit pedig a kétoldalú megállapodásokban kell tisztázni. Olyan lelkipásztori intézmény esetében, amely az állami intézmények része, elkerülhetetlen az állami hatóságok-

kal való párbeszéd kialakítása. Tisztázni kell, hogy milyen információgyűjtés után deklarálja az állami fél a személy alkalmasságát vagy alkalmatlanságát.⁶⁶ A katonai ordinariátusok esetében az állami közbeavatkozásra számos megoldást találunk.⁶⁷ Hasonlóan fontos kérdés a klerikusok inkardinációja.⁶⁸ Az inkardináció stabil jogintézmény, ami jogokat és kötelezettségeket teremt mind a klerikus, mind az inkardináló entitás vonatkozásában.⁶⁹ Nem minden egyházi intézménynek van inkardinációs joga. Az SMC⁷⁰ és az *Anglicanorum coetibus*⁷¹ kezdetű konstitúció biztosítja az inkardinációs jogot. A gyakorlatban azonban a katonai ordinariátusok közül is kevesen élnek ezzel a joggal, tekintve az anyagi kötelezettségeket.⁷² Tisztázni kell a képzés és továbbképzés körülményeit. Azok a klerikusok, akik olyan speciális lelkipásztori munkában vesznek részt, mint a katolikus rendőrségi lelkipásztori szolgálat, szerencsés, ha speciális felkészítést is kapnak.⁷³ Tisztázni kell az intézmény vezetését, irányítását is. Az SMC utal a katonai ordinariátus vezetésére és a hivatali rendszerre. De a hivatali rendszert csak nagy vonalakban tárgyalja, ennek pontosítása mindig az adott katonai ordinariátus saját szabályzatában történik. Ennek kidolgozása a rendőrök lelkipásztori ellátására alapított intézmény létrehozása szempontjából is fontos. Végül nevesíteni kell a szervezet tanácsadó testületeit is.

Amikor az anglikán közösségekből a katolikus egyházba áttértek számára az egyetemes egyház szintjén jogszabályt adtak ki, és intézményt hoztak létre, már voltak helyi kezdeményezések: személyi plébánia, személyi plébánosok kinevezése, lelkész megbízása, lelkiségi mozgalmak stb. A helyi kezdeményezések vezették el a jogalkotót ahhoz, hogy az egyetemes egyház szintjén rendezze az anglikán közösségekből a katolikus egyházba áttért személyek lelkipásztori ellátását. Ez inspiráló lehet a rendőrök lelkipásztori ellátása esetében is, hiszen a helyi egyházi vezetők már régóta érzékelték, hogy a rendőröknek különleges lelkipásztori ellátásra van szükségük. Vannak helyi kezdeményezések, de még hiányzik az egyetemes egyházi keret. Helyi szinten lelki irodalmat jelentetnek meg a rendőröknek, de a papok számára nincs központi lelkipásztori útmutatás, és hiányzik az egységes katekizmus is, amelyet a rendőröknek adnának ki.⁷⁴

Összegzés

A II. vatikáni zsinat után a katolikus egyház kereste a katonák lelkipásztori ellátásának ideális megoldását. Figyelembe vette, hogy egy sajátos társadalmi rétegről van szó, amelynek ellátása nem történhet a területi egyházi szer-

vezeteken keresztül. Emellett az egyház más csoportok számára a nyelvi, a kulturális, a társadalmi sajátosságok miatt állított fel lelkipásztori intézményeket. XVI. Benedek pápa pedig az egyetemes egyház szintjén megteremtette a volt anglikánok lelkipásztori ellátása, az úgynevezett személyi ordinariátus kialakításának a lehetőségét. Mind a katonai ordinariátust, mind a személyi ordinariátust az egyetemes egyház szintjén szabályozták, de olyan rugalmassággal, amely lehetővé teszi, hogy illeszkedjen a jelentősen eltérő nemzeti és helyi sajátosságokhoz.

Sokan úgy gondolják, hogy a katolikus egyháznak hasonló rendszert kellene létrehoznia a rendőrök lelkipásztori ellátására: kerettörvény az egyetemes egyház szintjén, amelyet a nemzeti egyházak és az egyes államok igényeihez alakíthatnak.

Ma nem létezik egységes modell a rendőrök lelkipásztori ellátására. Van olyan országok, amelyekben a katonai ordinariátus látja el ezt a feladatot. Máshol a püspöki konferenciák intézményeket hoznak létre, ismét más hol a helyi megyés püspök nevez ki lelkészt erre a feladatra. Ezek jó kezdeményezések, de nincs egy preferált, általánosan elfogadott és kánonjogilag megalapozott modell. Tény, hogy nemzetbiztonsági szempontból is kétnyes területről van szó, de mind a rendőrök napi tevékenysége, mind az új rendészeti kihívások egyre indokoltabbá teszik, hogy a katolikus egyház éljen a jogi rendszerének rugalmasságával, és hozzon létre keretintézményt a rendőrök számára. Így a pontosabb működés meghatározása, akár csak a katonai ordinariátusok esetében, kétoldalú nemzetközi megállapodásban és saját egyházi és világi jogi értelemben jóváhagyott szabályzatban történhetne.

IRODALOM

Ambrogetti, Angela: Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entrane nell'Interpol. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>

Arrieta, Juan Ignacio: Il sistemadell'organizzazione ecclesiastica. Università della Santa Croce, Roma, 2003

Arrieta, Juan Ignacio: Costituzione Apostolica Spirituali militum curae del 21. aprile. Il sistema dell'organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti. Edizione Università della Santa Croce, Roma, 2003

Barry, Michael: The Juridical Status of the Military Vicarate, Military Vicar and Military Chaplain of Canada. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1954–1955

Baura, Eduardo: Legislazione sugli ordinariati castrensi. Giuffrè, Milano, 1992

- Castro, Gaetano Lo:** Conoscenza e interpretazione del diritto. AA.VV.: Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1996
- Cirillo, Francesco:** Relazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno (RM). 2008
- Consorti, Pierluigi:** „La Chiesa in armi”. Sinodo dell’Ordinariato Militare d’Italia. *Rivista di teologia morale*, 2000
- Consorti, Pierluigi:** Risposta al Centro studi dell’Ordinariato militare. *Rivista di teologica morale*, 2001
- Contreras, Jorge Sarmiento:** La Spirituali Militum Curae Aplicación jurídica y eficacia pastoral. Pontificia Universita Lateranense, Roma, 2008
- Coppola, Raffaele:** Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. *Il diritto ecclesiastico*, 4/1988.
- Coppola, Raffaele:** Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Studi in memoria di Mario Petroncelli. Jovene, Napoli, 1989. I.
- Deutsch, Bernard:** Jurisdiction of Pastors in External Forum. Catholic University of America, Washington, 1957
- Fernandez, Martínez:** La asistencia religiosa católica a las fuerzas armadas y la regulación del servicio militar de clérigos y religiosos. *Revista Española de Derecho Canónico*, 1/1986.
- Gutiérrez, José Luis:** Alcune questioni sull’interpretazione della legge. *Apollinaris*, 60/1987.
- Herranz, Julian:** La natura degli ordinariati militari alla luce della costituzione apostolica „Spirituali Militum Curae e dei successivi documenti del magistero”. Giustizia e pastoraltà nella missione della Chiesa. Giuffrè, 2011
- Hierold, Alfred:** Militärseelsorge. In: **Listl, Joseph – Schmitz, Heribert (Hrsg.):** Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1999, S. 450–451.
- José, María Ribas:** Incardinación y distribución del clero. Universidad de Navarra, Pamplona, 1971
- Madrid, Barros:** Militärseelsorge in Chile. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen. Institut für Religion und Frieden, Wien, 2012
- Mutis, Fabio Suescún:** Die Militärseelsorge in Kolumbien. Institut für Religion und Frieden. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen, Wien, 2012
- Ogle, Robert:** Faculties of Canadian Military Chaplains: Commentary on the Faculty Sheet of December, 1955. University of Ottawa, Ottawa, 1956
- Órsy, László:** The interpreter and his Art. *The Jurist*, 40/1980.
- Padányi, József:** Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010. *Central European Political Science Review*, 41/2010.
- Pavanello, Pierantonio:** I Presbiteri fidei donum speciale manifestazione della comunione delle Chiese particolari tra loro e con la Chiesa universale. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1/1996.
- Rebanal, Jeremias:** Ecclesiastical Jurisdiction in the Armed Forces in the Philippines. Pontifical University of St. Thomas, Manila, 1958

- Schanda Balázs:** A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: **Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.):** Alkotmányjog – alapjogok. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011, 166–167. o.
- Schatteman, Reanatus:** The Present Special Faculties of the Military Chaplains of the United States. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1957–1958
- Semeraro, Marcello:** Comunione Ecclesiale: le sue forme e la sua attuazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno. 2008
- Sheehan, Matthew James:** A new canonical configuration for the “pastoral provision” for former episcopalians in the United States of America? Università Pontificia della Santa Croce, Roma, 2009
- Smith, John:** The military Ordinariate in the USA. Catholic University of America, Washington, 1966
- Subotich, George:** The juridic Status of Chaplain in the Army of the United States of America according to the Norms of American Military Law and the Prescription of the Holy See. Pontifical Lateran University, Roma, 1953
- Szabó Csaba:** A Katolikus lelkipásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása I. *Hadtudományi Szemle*, 2014/1.
- Ujházi Lóránd:** Törvénytárgyalás az Egyházban. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3.
- Ujházi, Lorand:** Raccolta e conservazione delle informazioni prima della nomina dei vescovi cattolici. *Ataneum*, 4/2012.
- Ujházi Lóránd:** A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek. *Sereg Szemle*, 2013/1.
- Ujházi Lóránd:** A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Szent István Társulat, Budapest, 2014
- Ujházy László – Kladek András:** A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata. *Honvédségi Szemle*, 2014/6.
- Vallini, Marco:** Reclutamento e incardinazione dei chierici del presbitero dell’ordinariato militare e la problematica dell’erezione di un seminario proprio alla luce della costituzione Apostolica „Spirituali Militum Curae”. *Militum Cura Pastoralis*, 1988
- Vecchi, Fabio:** L’incardinazione nella chiesa particolare dell’ordinamento militare. In: **Navarro, Luis (ed.):** L’istituto dell’incardinazione. Giuffrè, Milano, 2006, p. 492.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Juan Ignacio Arrieta: Costituzione Apostolica Spirituali militum curae del 21. aprile. Il sistema dell’organizzazione ecclesiastica. Norme e documenti. Edizione Università della Santa Croce, Roma, 2003, pp. 223–224.; Raffaele Coppola: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Il diritto ecclesiastico, 4/1988., pp. 310–315.; Eduardo Baura: Legislazione sugli ordinariati castrensi. Giuffrè, Milano, 1992; Raffaele Coppola: Lettura della „Spirituali militum curae” in prospettiva di norme per uno statuto dell’ordinariato militare in Italia: bilancio e prospettive. Studi in memoria di Mario Petroncelli. Jovene, Napoli, 1989. I., pp. 147–167.; Pierluigi Consorti: „La Chiesa in armi”. Sinodo dell’Ordinariato

- Militare d'Italia. Rivista di teologia morale, 2000, pp. 209–222.; Pierluigi Consorti: Risposta al Centro studi dell'Ordinariato militare. Rivista di teologia morale, 2001, pp. 269–274.; Julian Herranz: La natura degli ordinariati militari alla luce della costituzione apostolica „Spirituali Militum Curae e dei successivi documenti del magistero”. Giustizia e pastoralià nella missione della Chiesa. Giuffrè, 2011, pp. 390–410.; Centro Studi dell'Ordinariato Militare: Obiezione all'articolo di P. Consorti. Rivista Teologica Morale, 2001, pp. 259–267.; Jorge Sarmiento Contreras: La Spirituali Militum Curae Aplicación jurídica y eficacia pastoral. Pontificia Università Lateranense, Roma, 2008, pp. 22–23.; Alfred Hierold: Militärseelsorge. In: Joseph Listl – Heribert Schmitz (Hrsg.): Handbuch des Katholischen Kirchenrechtes. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1999, S. 450–451.
- 2 George Subotich: The juridic Status of Chaplain in the Army of the United States of America according to the Norms of American Military Law and the Prescription of the Holy See. Pontifical Lateran University, Roma, 1953; Michael Barry: The Juridical Status of the Military Vicarate, Military Vicar and Military Chaplain of Canada. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1954–1955; Robert Ogle: Faculties of Canadian Military Chaplains: Commentary on the Faculty Sheet of December, 1955. University of Ottawa, Ottawa, 1956; Bernard Deutsch: Jurisdiction of Pastors in External Forum. Catholic University of America, Washington, 1957; Reanatus Schatteman: The Present Special Faculties of the Military Chaplains of the United States. Pontifical University of St. Thomas, Roma, 1957–1958; Jeremias Rebanal: Ecclesiastical Jurisdiction in the Armed Forces in the Philippines. Pontifical University of St. Thomas, Manila, 1958; John Smith: The military Ordinariate in the USA. Catholic University of America, Washington, 1966
- 3 Ujházi Lóránd: A katolikus katonai ordinariátus struktúrája és szabályozása. Szent István Társulat, Budapest, 2014
- 4 Julián Herranz: i. m. 390. o.
- 5 Fabio Suescún Mutis: Die Militärseelsorge in Kolumbien. Institut für Religion und Frieden. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen, Wien, 2012, S. 65–74.; Barros Madrid: Militärseelsorge in Chile. Militärseelsorgliche Optionen in Unterschiedlichen Wehrsystemen. Institut für Religion und Frieden, Wien, 2012, S. 45–56.
- 6 Ujházy László – Kladek András: A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata. Honvédségi Szemle, 2014/6., 69–81. o.
- 7 Padányi, József: Changes in the Hungarian Defence Forces Between 1990 and 2010. Central European Political Science Review, 41/2010., pp. 17–39.
- 8 Ujházi Lóránd: A katonai ordinariátus „alárendeltjei” és lelkipásztori gondozására bízott személyek. Sereg Szemle, 2013/1., 77–94. o.
- 9 Marcello Semeraro: Comunione Ecclesiale: le sue forme e la sua attuazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno. 2008, p. 15.
- 10 Szabó Csaba: A Katolikus lelkipásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása I. Hadtudományi Szemle, 2014/1., 121–132. o.
- 11 Gaetano Lo Castro: Conoscenza e interpretazione del diritto. AA.VV.: Il diritto della Chiesa Interpretazione e prassi. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1996, pp. 11–15.; José Luis Gutiérrez: Alcune questioni sull'interpretazione della legge. Apollinaris, 60/1987., p. 517.; Örsy, László: The interpreter and his Art. The Jurist, 40/1980., p. 31.
- 12 Raffaele Coppola (1988): i. m. 310–315. o.
- 13 Congregazione Consistoriale: Decisione. 8. VIII. 1957. Acta Apostolicae Sedis, 49/1957., pp. 866–868.
- 14 La Curia Castrense está integrada por el Obispo Castrense, su Vicario General, los Capellanes Mayores de Ejército, Armada y Fuerza Aérea, Gendarmaría Nacional y Prefectura Naval Argentina. Estatutos del Obispado Castrense de Argentina. VII. Bollettino dell 30 novembre 1989.

- 15 Los fieles que sean miembros activos del Ramo de Defensa Nacional, es decir, el Ministerio de Defensa Nacional, las Fuerzas Militares, la Policía Nacional y los Organismos descentralizados, adscritos o vinculados a este Ministerio. *Acta Apostolicae Sedis*, 81/1989., pp. 528–531.
- 16 Los fieles que conforme a las leyes de la República pertenecen en servicio activo al Ejército, Armada, Fuerza Aérea y Carabineros. Se comprende en esta situación a las personas que forman parte del Gabinete del Ministro de Defensa Nacional. *Acta Apostolicae Sedis*, 48/1958., pp. 803–804.
- 17 Artigo 17: a) pelos fiéis católicos que integram as Organizações Militares das três Forças Armadas e das Forças Auxiliares (Policia Militar e Corpo de Bombeiros). *Acta Apostolicae Sedis*, 43/1951., pp. 91–93.
- 18 Artigo VI: Para efeito de organização religiosa, serão assistidos pelo Ordinariato Militar os fiéis católicos. A) integrantes das Organizações Militares da Forças Armadas, bem como seus parentes o empregados que habitem sob o mesmo teto. *Acta Apostolicae Sedis*, 82/1990., pp. 126–129.
- 19 Acuerdo Entre la Santa Sede y la República del Ecuador sobre asistencia religiosa a las Fuerzas Armadas y Policía Nacional.
- 20 Policía en servicio activo.
- 21 Asistencia religiosa de la Fuerza Armada y Cuerpos de Seguridad.
- 22 Poder Ejecutivo en el Ramo de Defensa.
- 23 [...] en las diferentes Unidades de la Fuerza Armada [...]
- 24 *Acta Apostolicae Sedis*, 54/1962., pp. 22–27.
- 25 Uo. 110–113. o.
- 26 <http://www.gcatholic.org/dioceses/diocese/phil2.htm>
- 27 *Acta Apostolicae Sedis*, 44/1952., pp. 743–744.
- 28 The National Guard Story is America's story. The National Guard is the oldest military branch. Our unique dual mission: serving both community and country. <http://www.nationalguard.com/about>
- 29 XV. The faithful who serve in National Guard, Air National Guard, or Civil Air Patrol, while they are on active duty. *Acta Apostolicae Sedis*, 49/1957., pp. 970–973.
- 30 Statuts du diocèse aux forces armées belges. *Ordinariatus militaris belgii. Acta Apostolicae Sedis*, 49/1957., pp. 940–943.; Jean-Pierre Schouppe: Alle dispozione della Conferenza Episcopale del Belgio in occasione della creazione di una diocesi della forza armate. *Ius Ecclesiae*, 2/1990., pp. 357–359.
- 31 Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske. <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/dokumenti/ugovor>
- 32 Povijest Vojnog ordinarijata u Republici Hrvatskoj – Storia della Cura Pastorale dell'esercito croato. <http://www.vojni-ordinarijat.hr/index.php/site/povijest>
- 33 Zmluva o duchovnej službe. Zmluvamedzi Slovenskou republikou a Svätoustolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách ozbrojených zboroch Slovenskej republiky <http://www.ordinariat.sk/zmluva-o-duchovnej-sluzbe/>
- 34 Štatút Ordinariátu ozbrojených sil a ozbrojených zborov SR. <http://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/>
- 35 Zmluvamedzi Slovenskou republikou Svätoustolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/sr-smlarm.htm>
- 36 A haderónél beálló változásokról lásd Padányi, József: i. m. 17–39. o.
- 37 Ujházi Lóránd: *Törvénymagyarázat az Egyházban*. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3., 75–107. o.
- 38 113 del 10/04/1954 e no. 512 del 01/06/1961
- 39 L.121/81 art. 69
- 40 L.121/85 art. 11
- 41 Baura Eduardo: i. m. 260. o.

- 42 Notiziario CEI 1999, pp. 415–423.
- 43 Ujházi Lóránd (2013): i. m. 86–90. o.
- 44 Ignacio Arrieta Juan: Il sistemadell'organizzazione ecclesiastica. Università della Santa Croce, Roma, 2003, pp. 229–230.
- 45 Assistenza spirituale personale della Polizia di Stato. Progetto Pastorale 2011–2013.
- 46 Francesco Cirillo: Relazione. 16 Convegno Nazionale dei Cappellani della Polizia di Stato. 16–18 Settembre 2008. Istituto per Ispettori della Polizia di Stato Nettuno (RM). 2008, p. 18.
- 47 Annuario Pontificio. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2011, pp. 1374–1375.
- 48 Uo. 1379. o.
- 49 La Guardia Svizzera Pontificia, un servizio che è scuola di fede, parla l'excappellano ora vescovo a Losanna. <http://www.korazym.org/12396/la-guardia-svizzera-pontificia-un-servizio-che-e-scuola-di-fede/>
- 50 20 Guardie svizzere in Emilia per assistere i terremotati. <http://www.korazym.org/4014/le-guardie-svizzere-in-emilia-per-assistere-i-terremotati/>
- 51 Angela Ambrogetti: Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entranel'Interpol. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>
- 52 Scigno d'arte e luogo di preghiera per dipendenti e pellegrini. (http://www.vatican.va/news_servic-es/or/or_quo/interviste/2008/193q08a1.html)
- 53 Stato della Città del Vaticano. (<http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/it.html>)
- 54 Giulio Viviani: La cappella di San Pellegrinonella Città del Vaticano. Libreria Editrice, Città del Vaticano, 2010, pp. 12–25.
- 55 Angebote der Polizeiseelsorger im Überblick. <http://polizeiseelsorge.org/hp422/Angebote.htm>
- 56 La costruzione giuridica del capellano è diventata più elaborata e applicata nel l'ordinamento giuridico vigente.
- 57 http://www.philadelphiaweekly.com/news-and-opinion/upward_christian_soldier-38414669.html
- 58 City of Shreveport Police: Police Chaplains and Pastors. <http://www.shreveportla.gov/index.aspx?NID=458>
- 59 Minnetonka Lake Area Chaplains. http://www.ci.minnetrista.mn.us/index.asp?Type=B_BASIC&SEC={FCB4B572-49BA-4632-9B88-7F91619694D5}
- 60 Police Chaplains Ministry. Chicago Police Chaplain. <http://www.chicagopcm.org/overview.php>
- 61 Police, Suspects Not Left Out Of Church's Pastoral Care. http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2005/10/05/police-suspects-not-left-out-of-churchs-pastoral-care&post_id=26361
- 62 Mission Stations' In Seoul Serve Working Catholics. http://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/2007/11/05/mission-stations-in-seoul-serve-working-catholics&post_id=28116
- 63 Schanda Balázs: A vallásszabadság és a lelkiismeret szabadsága. In: Schanda Balázs – Balogh Zsolt (szerk.): Alkotmányjog – alapjogok. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011, 166–167. o.
- 64 Congregazione per la Dottrina della Fede, Adnotatio circa Ordinaria tum Personalem pro Anglicanis Catholicam Ecclesiam ingredientibus, 20. IX. 2009, pp. 939–942.
- 65 Inoltre la costituzione usa la simile frase per l'ordinariato personale per gli anglicani „it is juridically comparable to a diocese” come è usata per l'ordinariato militare nella costituzione apostolica Spirituali Militum Curae I. §. 1. Invece il capo del dirigente – l'ordinario – del ordinario personale non ha stessa potestà di ordinario militare, perché il ordinario personale ha soltanto potestà ordinaria vicaria e non potestà ordinaria propria come l'ordinario militare.
- 66 María Ribas José: Incardinación y distribución del clero. Universidad de Navarra, Pamplona, 1971

- 67 Ujházi, Lorand: Raccolta e conservazione delle informazioni prima della nomina dei vescovi cattolici. *Ataneum*, 4/2012., pp. 715–741.
- 68 Martínez Fernandez: La asistencia religiosa católica a las fuerzas armadas y la regulación del servicio militar de clérigos y religiosos. In: *Revista Española de Derecho Canónico*, 1/1986., pp. 23–46.
- 69 Pierantonio Pavanello: I Presbiteri fidei donum speciale manifestazione della comunione delle Chiese particolari tra loro e con la Chiesa universale. *Quaderni di diritto ecclesiale*, 1/1996., pp. 49–51.
- 70 VI. fej. 3–4. §
- 71 IV. fej. 3. §
- 72 Fabio Vecchi: L'incardinazione nella chiesa particolare dell'ordinamento militare. In: Luis Navarro (ed.): *L'istituto dell'incardinazione*. Giuffrè, Milano, 2006, p. 492.
- 73 Marco Vallini: Reclutamento e incardinazione dei chierici del presbitero dell'ordinariato militare e la problematica dell'erezione di un seminario proprio alla luce della costituzione Apostolica „*Spiritali Militum Curae*”. *Militum Cura Pastoralis*, 1988, pp. 24–25.
- 74 Matthew James Sheehan: A new canonical configuration for the „pastoral provision” for former episcopals in the United States of America? *Università Pontificia della Santa Croce*, Roma, 2009